

Izlaganje sa znanstvenog skupa
UDK 321.74 + 331.011.1 + 331.021.863 : 061

Interesi i (ne)mogućnosti zajednice po radu*

Silvano Bolčić

Fakultet političkih nauka, Beograd

Sažetak

Utjecaj teorijske elaboracije o »demokratskoj republici rada« bio bi značajniji ako bi bila uspostavljena čvršća povezanost između pojmovne i pojavne analize. I unutar pojmovnih analiza nužna je, primjerice, temeljita rasprava o pojmu »interesâ radničke klase«, koji se nerijetko tretira kao samorazumljiva kategorija. U politologijskim raspravama općenito se prelazi s raspravom o različitim interesima na rasprave o različitim interesentima, čime se nesvjesno izražava jedno empirijsko stanje. Nadalje, u analizu je nužno uvesti i ispitivanje problema sadržaja interesa.

Mirićeva knjiga *Pluralizam interesa i samoupravna demokracija* već naslovom definiše problemski okvir unutar koga se kreću mnoge naše političke, politikološke i druge rasprave. S jedne strane, reč je o »pluralizmu interesa« kao osobini naše »svakodnevnice«, a s druge strane, o očekivanju i društvenoj orijentaciji da se integracija interesno podjeljenog društva ostvaruje na novim osnovama, stvarajući tako i novi oblik zajednice, koju Mirić naziva »demokratskom republikom rada«. Ono što je izloženo u knjizi doima se kao temeljna teorijska elaboracija *alternative* dosadašnjim oblicima društvene integracije, koja se neće ostvarivati na bilo kojoj formi *prinude* i koja neće pretpostavljati postojanje »naročitog subjekta«, koji je iznad ostalih subjekata, čiji su interesi međusobno sukobljeni. Mislim da bi uticaj takve teorijske elaboracije o »demokratskoj republici rada« bio značajniji ako bi bila uspostavljena čvršća veza između pojmovne i pojavne analize i ako bi bilo jasno naznačeno o čemu mi to stvarno govorimo kada ističemo zahtev za uspostavljanjem »zajednice po principu rada«.

U ovoj je raspravi upozoreno da nije dobro ako se neke kategorije, pa i određeni teorijski nalazi, uzimaju neupitno. Držeći se tog upozorenja trebalo bi, upravo radi razrade ideje o »zajednici po principu rada«, otvoriti raspravu i o izrazu »interesi radničke klase«. Jer, u mnogim upotrebama tog izraza polazi se, izgleda, od pretpostavke da je njegovo zna-

* Teks nasloвила Redakcija.

čenje »po sebi jasno«, pa i po unutrašnjoj sadržini neprotivrečno. Čini se, međutim, da u izrazu »interesi radničke klase« mnogo toga nije jasno.

Potrebno je najpre upozoriti na činjenicu da su interesi radničke klase unutar kapitalističkog društvenog sistema konstituisani kao nešto realno i prepoznatljivo. U društvima prelaznih perioda, u kojima je započet socijalistički preobražaj, interesi radničke klase, izgleda, nemaju istu meru oformljenosti i prepoznatljivosti. Isto tako, ne bi trebalo očekivati da su različiti sadržaji tih interesa neprotivrečni. Jantol je pomenuo dva cilja kojima se izražavaju interesi radničke klase: razvoj proizvodnih snaga i oslobodjenje rada. S razlogom se možemo pitati: da li je realno istorijski moguće da razvoj proizvodnih snaga blokira oslobađanje rada? Nalazim da takva protivrečnost u strukturi interesa radničke klase postoji i da se ona javlja i kao podloga jednoj protivrečnoj koncepciji razvoja jugoslavenskog društva, koja teško uspeva uskladiti zahteve razvoja po logici »modernizacije« i po logici socijalističkog preobražaja društva.

Kada se govori o jugoslavenskom društvu kao o »demokratskoj republici rada« u nastajanju, često se izriče ocena da je već otvoren proces razotudjenja rada time što su proizvođači uvučeni u proces upravljanja radom. Tu bi trebalo sa više kritičnosti i argumenata analizirati ono što se realno dešava u »sferi rada«, da bi se uočilo sve ono »građansko« što tek treba prevladati kako bi bio otvoren put u »zajednicu po principu rada«. Spominjem ta pitanja koja traže razgovor, jer mislim da se »alternativa«, koju Mirić razraduje u svojoj knjizi, ne može nametnuti postojećoj društvenoj svesti ako su joj najjači argumenti oni koji su teorijskom razradom izvedeni iz Marksovih saznanja i stavova.

Drugi krug pitanja koji želim pokrenuti u ovoj raspravi tiče se opšteg pristupa proučavanju interesa. Primećujem da se u politikološkim raspravama o interesima najčešće, bez posebnog objašnjenja, prelazi iz »govoro o različitim interesima na »govor« o različitim interesentima, o subjektima ili nosiocima različitih interesa. Time se, izgleda, svesno ili nesvesno izražava jedno empirijsko stanje u kome se pod firmom »različitih interesa« odvija socijalna igra različitih subjekata za koje, u širem značenju, ne bismo mogli reći da imaju realno različite interese. Ako se tako misli o »različitim interesima« i ako se pretpostavi da je svaka socijalna grupa ujedno i osobeno interesna grupa, onda se, s jedne strane, stvara predstava o velikom mnoštvu »različitih interesa« u društvu, čije je usaglašavanje i teorijski nemoguće sagledati, a s druge strane, problem usklađivanja i povezivanja interesa ne može se videti drugačije nego kao problem moći socijalnih grupa koje učestvuju u toj igri interesnih grupa.

Trebalo bi, međutim, ponovo uvesti u raspravu pitanje o *sadržini* samih interesa radi kritičkog, pa i moralnog prosuđivanja »različitih interesa«. Tada se o »dominaciji« određenog interesa može govoriti ne zbog prevlasti grupe koja zagovara dati interes, već zbog same »stvari« koja se tim interesom izražava. Ako se zaboravi ta suštinska dimenzija interesa, onda se i zalaganje za »interese radničke klase« pretvara u zalaganje za politički sistem u kome će biti institucionalizovano *prisustvo radnika* u telima koja odlučuju. Praktičnim problemom postaje pi-

tanje kako ostvariti takozvanu radničku većinu, a gotovo potpuno izostaje kritička analiza interesnog sadržaja odluka koje donose odgovarajuća tela. U situaciji kada se nedovoljno raspravlja (pogotovo javno) o *sadržini* interesa, realno je očekivati da su mogućnosti samostalnog iskazivanja interesa za mnoge članove društva veoma ograničene. O tome govore i neka, tek započeta, empirijska istraživanja interesa u našem društvu. Problem se pojavljuje upravo u vezi sa artikulacijom interesa onih kolektiviteta (kao što su radne organizacije, opštine, republike i pokrajine) koji imaju značajan uticaj na globalne odluke u jugoslovenskom društvu. Gotovo 60% ispitanika — zaposlenih u radnim organizacijama — ne zna da li uopšte postoji nešto što bi se moglo označiti kao »poseban interes« njihove radne organizacije ili opštine (odnosno republike) u kojoj žive. Istovremeno, i oni koji smatraju da se može govoriti o »posebnom interesu« organizacije ili društvenopolitičke zajednice, ne uspevaju, u najvećem broju slučajeva, odrediti *sadržaj* tog posebnog interesa.

Ako se u interpretaciji tih nalaza uvažava sva metodološka ograničenja (anketnog) istraživanja, ostaje potreba promišljanja pitanja: kako je moguće da — usprkos brojnim raspravama, govorima i pričama o *posebnosti interesa* pojedinih organizacija i zajednica, usprkos delovanju svih činilaca formiranja specifičnog javnog mnjenja radnih kolektiva, opština i republika — tako malo ljudi *zna* te posebne interese u ime kojih se vode povremeno žustre rasprave u telima koja odlučuju? Čini se očiglednim da u procesu artikulacije interesa ima mnogo prostora za različite pravce artikulacije. Kako će konkretno biti oblikovan interes, u ime koga će pojedini *subjekti izražavanja interesa* delovati na društvenoj sceni, zavisi delom od onoga što bi se moglo nazvati »izvornim interesom«, a delom od toga ko učestvuje u toj artikulaciji, sa kakvim sve »posebnim interesima« i sa kakvom uticajnošću. Istraživanja tog procesa artikulacije još nije pošteno ni započeto.

Silvano Bolčić

*INTERESTS AND THE (IM)POSSIBILITY OF A
COMMONWEALTH OF LABOUR*

Summary

The effects of the theoretical elaboration of the »democratic republic of labour« would be more substantial if a closer relationship existed between the analysis of concepts and the analysis of phenomena. Within the scope of phenomenal analysis, for example, there is need for a thorough discussion of the notion of »interests of the working class«, which is frequently treated as a self-explanatory category. Political scientists tend in their studies to concentrate on protagonist of interest empiric situation. More to concentrate on protagonists of interests rather than on interests themselves, thereby unintentionally expressing a certain empiric situation. Moreover, such an analysis should also include an examination of the substance of those interests.